

KATASTRALNE MAPE SLOVENSKIH GORIC IZ LETA 1824

DR. AVGUST REISMAN

V sicer mirne in tihe prostore zemljiške knjige na mariborskem sodišču se je zadnje mesece naselilo prav živahno poslovanje s strankami iz Slovenskih goric, ki iščejo pojasnil iz zemljiških knjig, listin in velikih, rjavih map, ki počivajo v širokih železih predalih.

Zemljiške knjige so debeli folianti, na hrbtu in oglih obrobljeni z usnjem, da bi vzdržali dolga leta in stalno prenašanje na široke pulte za vpogled.

Po zakonu o odpravi viničarskih in podobnih razmerij od 4. julija 1953 se namreč odpravljajo polfevdalne in podobne oblike izkoriščanja delovne sile, da se zagotovi gospodarski, kulturni in socialni napredek kmečkega delavstva. Pri ugotavljanju takih viničarskih razmerij se je pokazalo, da vpisi v zemljiški knjigi in na katastru ne ustrezajo več dejanskemu stanju in tako iščejo vinogradniki in pravniki po zemljiških knjigah parcele vinogradov in drugih kultur.

Zemljiška knjiga je bila namreč napravljena po poprejšnjih posestnih listinah gosposkih dvorov že leta 1880, nekatere tudi dve ali tri leta pozneje. Tako so vpisi lastnikov parcel, vinogradov, pašnikov, travnikov, njiv, sadonosnikov, pašnikov, gozdov, vrtov in stavbenih parcel ter cest stari že skoro 80 let. Listine, na katere se ti vpisi sklicujejo za prenos lastnin, pa datirajo tudi daleč nazaj skoro do leta 1800.

Najbolj zanimive so stare mape z vrisanimi parcelami, ki so bile izdelane leta 1824 in imajo tudi pripombo, da je bila tedaj izvršena izmera v klaftrah.

Papir, star že 150 let, je rjav in seve izrecno izdelan za geometre, trd in tako trpežen, da

izgleda še danes kot nov, popolnoma ohranjen, izvzemši pri katastralnih občinah v mestu in bližnji okolici, kjer so parcele že ponovno delili in so torej imeli z njimi večkrat posla kot pa zunaj na deželi. Okvarjene mape bi bilo dobro pravočasno podložiti, da se ne zgubi dragoceni zgodovinski material. Tudi zemljiške knjige so nekatere že zelo obrabljene, nekatere, posebno osebni sezname, že izmenjane, pa bi bilo važno, da se inventirajo in dobro shranijo, ker so v njih za zgodovinarja važni podatki imen in krajev.

Iz nadpisov v mapah je razvidna letnica naprave 1824, ime katastralne občine, seve vse v nemščini, tedanjem edinem uradnem jeziku v naših krajih, in sestava katastrskih uradov.

Posestva s hišami so bila združena po katastrskih občinah (Gemeinde). Posestva so bila povprečno velika in enaka. Zato so v mapi preko parcel, ki so označene s kulturo, napisana tudi imena posestnikov, seveda po stanju leta 1824, kar dandanes že redko drži. Občine — katastralne — so bile združene v okraje (Bezirk), okrajji pa v okrožja (Kreis), okrožja so spadala pod Notranjo Avstrijo (Innen-Österreich).

Sedeži okrajev so bili na Dvorih, na primer v Mariboru, na Pesniškem Dvoru, Jareninskem Dvoru, v Špölfeldu, Cmureku.

Pod okraj Jareninski Dvor so na primer spadale kat. občine Šomart, Počenik, Sp. in Zg. Hlapje, Jakobski dol, Ročica, Vukovski dol, Vajgen, Polička vas, Ploderšnica, Srebotje (nad Jarenino) v Špölfeld, Sladki vrh v Cmurek, Slatinski dol v okraj Svečino, Vosek k Pesniškemu Dvoru, Štrihovec v Špölfeld, Freideg (Pekel) k Mariborskemu Dvoru.

NEKAJ O GEODEZIJI

Kaj je geodezija? Beseda je grškega izvora in pomeni delitev zemlje oziroma njene površine. Teoretska podlaga ji je pravzaprav geometrija, ki ima podoben pomen, to je merjenje zemlje. Ta se je razvila v del matematike, ki se ukvarja z zakonitostmi odnosov položaja, oblike in velikosti dolžin, površin in prostornin. Prve praktične geodetske poskuse zasledimo že pri Eratostenu (220. l. pr. n. št.); medtem ko so ji prve teoretske geometrične osnove postavili Platon, Evklid, Pitagora, Heron, Arhimed in Apolonius. Nadaljnja pomembnejša dognanja znanosti na začetku novega veka (Kopernik, Kepler, Descartes, Leibniz, Newton, Cassini, Clairaut, Bošković, Laplace, Gauss, Vega, Snellius itd.) s področij matematike, astronomije, fizike itd. kakor tudi iznajdba daljnogleda (Galileo Galilei) in pridobitve optične ter merske tehnike sploh so razvili geodezijo v pomembno znanstveno-tehnično disciplino.

Zaradi delitve dela jo danes delimo v nižjo in višjo geodezijo. Prva ima v glavnem nalogo neposrednega merjenja in predstavljanja zemljišča v horizontalnem in vertikalnem smislu, medtem ko s pomočjo višje geodezije določamo oblike in dimenzije zemeljske oble in ustvarjamo podlogo za merjenje in kartiranje večjih delov njene površine. Obsežnost delovnega področja je zahtevala in zahteva še danes rešitev mnogih problemov čisto znanstvenega, znanstveno-tehničnega, največ pa povsem praktičnega značaja. Pri tem so posebno važne nove metode, ki jih iščejo, da bi povečali točnost, ekonomičnost in hitrost dela.

Med nove metode dela pri določanju dimenzij in oblike zemeljske oble smemo prišteti zlasti gravimetrijo (merjenje odklona težiščnice), s pomočjo katere se vedno bolj uvaja geofizikalna geodezija, ki dopolnjuje in polagoma nadomešča klasično, to je geometrično geodezijo, ki ima tri-